

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (43)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2010

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (43). — Рівне: РДГУ, 2010. — 116 с.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 29. 10. 2010 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

Висновки. Моральний розвиток молодших школярів відрізняється помітною своєрідністю. В їхній моральній свідомості переважають імперативні (наказові) елементи, обумовлені вказівками, порадами і вимогами вчителя. Свідомість фактично функціонує у формі цих вимог, причому при оцінці поведінки діти виходять, головним чином, з того, чого не треба робити. Саме тому вони помічають щонайменші відхилення від встановлених норм поведінки і негайно прагнуть доповісти про них учителю. З цим пов'язана й інша особливість. Гостро реагуючи на недоліки в поведінці своїх товаришів, діти часто не помічають власних і некритично відносяться до себе. Отже, самосвідомість і самоаналіз, як компоненти самовідношення у молодших школярів знаходяться на низькому рівні, а їхній розвиток вимагає від учителів уваги і спеціальної педагогічної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды; в 2 т. – М.: Педагогика, 1990. – Т.1. – С.159.
2. Бех І.Д. Моральність особистості у психологічному ракурсі // Філософ. і соціолог. думка, 1994. - №3, 4. – С. 172-184.
3. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. Методическое пособие/ Серия: “Психодиагностика: педагогу, врачу, психологу. (Вып. 1). – М.: «Фолиум», 1996. - 48с.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1978.
5. Мир детства: Младший школьник / Под ред. А.Г. Хрипковой; Отв. ред. В.В. Давыдов. – М.: Педагогика, 1981. – 400с.
6. Особенности психического развития детей 6-7-летнего возраста / Под ред. Д.Б. Эльконина, А.Л. Венгера. – М., «Педагогика», 1988. – 439с.
7. Павелків Р.В. Молодий школяр у моральному вимірі міжособистісних відносин // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки РДГУ. – Рівне, 2003. – Вип. 26. – С.6-10.
8. Павелків Р.В. Психологические особенности осознания младшими школьниками своего поведения: Автореф. дисс. на соиск. ученой степ. канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 1990. – 17с.
9. Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 247с.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – В 2 т. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1989. – 488с.
11. Столяренко А.М. Психология и педагогика. – Москва: Юнити, 2001. – 423с.
12. Субботский Е.В. Формирование морального действия // Вопросы психологи. – 1979. - №3. – С. 47-55.

Резюме. *Статья посвящается исследованию особенностей формирования отношения к себе в учеников младшего школьного возраста, анализу своеобразия самооценки младших школьников, причин несоответствия поведения и сформированных в их сознании моральных представлений, раскрытию различий восприятия и осознания нравственных норм, требований со стороны взрослых и индивидуальным восприятием ребенка.*

Summary. *The article deals with research of peculiarities of forming attitude of own «self» of junior pupils the analysis of junior pupils self-appraisal originality, the reasons of non-conformity of behaviour and moral presentations which were formed in their consciousness, revealing of divergences in perception and realization of moral norms, adult requirements and individual perception of a child.*

УДК [159.922.7:316]:37.015.3

М.С. ЦУКАНОВА

СОЦІАЛЬНО - ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ БЕЗДОГЛЯДНИМ І БЕЗПРИТУЛЬНИМ ДІТЯМ У ПРИТУЛКУ

Резюме. *У статті розглядається категорія бездоглядних та безпритульних дітей, шляхи соціально - психологічної допомоги та реабілітації у дитячому притулку.*

Ключові слова: *бездоглядні та безпритульні діти, психологічна допомога, реабілітація.*

Постановка проблеми. Проблема дитячої бездоглядності та безпритульності набула в Україні величезних масштабів. Все більше і більше дітей надають перевагу тому, щоб проводити свій вільний час на вулиці, а деякі з них навіть живуть там постійно.

Криза, яку переживає більшість сучасних сімей через складне матеріально-економічне становище, зайнятість батьків у сфері приватного бізнесу, виїзди за кордон у пошуках засобів існування привела до того, що батьківство, як соціальна функція, виявилось для частини громадян непосильним тягарем. Така проблема у більшості дітей збільшила дистанцію у відносинах між батьками і дітьми.

На вулиці у дітей складаються тісні взаємини з іншими дітьми – бродягами. Вони емоційно прив'язані до вуличних компаній, бо саме там зустрічають розуміння, доброзичливе ставлення.

У дослідженнях соціально - психологічної роботи накопився багаторічний досвід, який свідчить про те, що більшість дітей, яка перебуває на вулиці з раннього дитинства, відчуває жорстоке ставлення дорослих до себе, живе окремо від близьких людей, знаходиться під впливом несприятливого соціального оточення. Це відчутно позначається на їх фізичному, психічному, емоційному стані.

Для того, щоб допомогти таким дітям, необхідно знати соціальні фактори сирітства і ставлення самих дітей до свого життєвого досвіду.

Метою статті є дослідження проблеми психологічної допомоги та реабілітації бездоглядним та безпритульним дітям у дитячих притулках, створення належних умов соціально – психологічної реабілітації дітей, їх фізичного і розумового розвитку.

Увага дослідників зосереджена на особистості бездоглядної і безпритульної дитини, її психічних станах і процесах, її невизначеності та байдужості до власного життя.

Блукаючи вулицями, такі діти потрапляють у вир наркотиків, злочинів, проституції, хвороб тощо. Тяга дітей до

«вулиці», до «вокзальної романтики» пов'язана в першу чергу з психічними механізмами. У цих дітей уже сформувалась так звана «діяльність виживання». Вони звикли боротися за життя в будь-яких умовах. Психіку цих дітей необхідно коригувати та лікувати. Живучи на вулиці, діти починають жебракувати, чинити злочини.

Надання допомоги дітям, які з різних причин залишилися на вулиці, є надзвичайно важливим напрямком соціальної політики держави. Оскільки Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини, то вона взяла на себе низку зобов'язань перед міжнародною співдружністю по забезпеченню прав та соціального захисту дітей – сиріт і дітей, котрі потребують батьківського піклування.

Основними нормативними актами, які регулюють питання соціального захисту безпритульних та бездоглядних дітей, є Конституція України (1996р.), «Про освіту» (1991р.), «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»(1992р.), Закон України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх»(1995р.), «Про охорону дитинства» (2001р.), Сімейний кодекс України (2002р.).

Враховуючи багатогранність шляхів виходу дітей на «вулицю», можна дати таке визначення суті поняття «діти вулиці». Це саме ті діти, які офіційно не визнані позбавленими батьківської опіки, але фактично можуть бути визнані соціальними сиротами, оскільки батьки з певних причин належним чином не займаються їх вихованням. Поняття «діти вулиці» об'єднує в собі безпритульних і бездоглядних дітей, дітей - втікачів тощо.

За визначенням Дитячого Фонду Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) до безпритульних дітей належать діти, які не мають постійного місця проживання, через втрату батьків, асоціальну поведінку дорослих у сім'ї; діти, яких вигнали з дому батьки. До бездоглядних дітей належать ті діти, які мають визначене місце проживання, але вимушені перебувати на вулиці більшу частину дня, а іноді й ночі в результаті неспроможності батьків або опікунів (родичів, бабусь, дідусів) матеріально забезпечувати їх; наявності психічних захворювань у батьків, байдужого ставлення останніх до виховання дітей. [2: 5 - 6.]

На розв'язання проблем дитячої бездоглядності та безпритульності спрямована Державна програма запобігання дитячій бездоглядності на 2003 – 2005 роки затверджена Указом Президента України від 21 лютого 2003 року №154/2003. Основними завданнями програми було підвищення та поліпшення форм соціальної підтримки дітей, які перебувають у складних життєвих умовах, виявлення неблагополучних сімей і забезпечення захисту прав дітей, що виховуються в таких сім'ях, вдосконалення мережі діяльності закладів соціально – психологічного захисту дітей. [3.]

Але дитину, що певний час проживала на вулиці, не так просто повернути до родини. Як показує практика, дітям, котрі перебувають понад шість місяців на вулиці, притаманний синдром дромоманії.

Дромоманія – схильність до бродяжництва, яку розглядають не як розлад психіки, а як соціальне явище, тому основна мета у подоланні безпритульності та бездоглядності – це своєчасне виявлення та вилучення дитини з вулиці, проведення психологічної роботи щодо адаптації дитини до соціально прийнятних умов життя та її корекції. [2: 18 – 19.]

На сучасному етапі розвитку психологічної науки існують різні підходи щодо надання психологічної допомоги бездоглядним та безпритульним дітям.

Г.М.Бевз визначає концептуальні засади розуміння принципів розвитку дитини та здорового функціонування сімейної системи [1: 5 – 9.]

Н.М.Комарова розкриває психологічні особливості «дітей вулиці», причини відмежування їх від сім'ї та висвітлює шляхи соціально-психологічної допомоги і реабілітації [2:50.]

А.Й.Капська пропонує свою концепцію роботи з бездоглядними та безпритульними дітьми. У процесі проектування соціальної роботи з «дітьми вулиці» в рамках проекту автор вважає за доцільне використати модель, суть якої полягає в тому, що процес входження в кризову ситуацію (вживання наркотиків, ніотинова залежність, вихід на вулицю тощо) умовно розбивається на 5 етапів: від стадії байдужості, коли людина не виявляє ніякого інтересу до певної вади, до діаметрально протилежної стадії байдужості, коли людина має цю ваду і навіть не задумується про те, що з цим необхідно боротися. Повернення до стану відсутності вади не може проходити миттєво, воно припускає ряд проміжних стадій, які були пройдені у процесі набуття вади. Модель називається «вертушка» або «двері, що крутяться», тому що перейти з одного положення дверей до іншого неможливо без проходження проміжної стадії. [5:248.]

Враховуючи особливості безпритульних дітей як групу ризику, дослідники трансформували зазначену модель і виокремили п'ять стадій зміни стилю життя дитини у процесі «виходу на вулицю»:

1. Стадія байдужості – дитина навіть не розглядає можливість виходу на вулицю, причому «вихід на вулицю» передбачає широке розуміння цього поняття.

2. Стадія роздумів – дитина по-справжньому задумується над тим, щоб залишити домівку й піти на вулицю.

3. Підготовча стадія – дитина має намір вийти на вулицю.

4. Стадія дії – дитина практично реалізує кроки для виходу на вулицю.

5. Стадія підтримки дії – дитина перебуває на вулиці.

Процес переходу від активної дії до стану байдужості (повернення з вулиці) також охоплює п'ять стадій:

1а. Стадія байдужості – дитина навіть не розглядає питання можливості повернення додому чи іншого варіанту повернення з вулиці.

2а. Стадія роздумів – дитина по-справжньому роздумує над тим, щоб повернутися з вулиці.

3а. Стадія прийняття рішення – дитина приймає рішення повернутися з вулиці найближчим часом.

4а. Стадія дії – дитина робить спроби повернутися з вулиці.

5а. Стадія підтримки дії – дитина, яка повернулася з вулиці, назад не повертається. [5: 249 - 250]

Очевидно, говорячи про безпритульних дітей, дослідники мали на увазі тих, хто вже перебуває на вулиці і має досвід самостійного існування. У них порушено попередні соціальні зв'язки з сім'єю, родичами, школою, друзями, їхній стиль життя і набуте соціальне оточення міцно тримає їх на вулиці.

Для вирішення проблеми бездоглядності та безпритульності в Україні була створена система державних і недержавних притулків. Однак більшість із них є закладами закритого типу, куди діти підліткового віку звертаються добровільно вкрай рідкісно. В основному до притулків направляються вуличні діти органами кримінальної міліції у справах неповнолітніх та центрами соціальних служб для молоді, які проводять профілактичну роботу та заходи по вилученню таких дітей з негативного середовища. У такому закладі впродовж 90 діб перебувають різновікові групи дітей від 3 до 17 років.

Спеціалісти притулків відмічають, що з такими дітьми працювати дуже важко і можливість їх звернення по допомогу й повернення в сім'ю або в інтернат мінімальна [4: 14 - 18]

Психологічна допомога бездоглядним та безпритульним дітям – це насамперед процес їхньої соціально-психологічної реабілітації, що не може здійснитися «зверху» шляхом реформ та указів. Цей процес за своєю суттю є гуманістичним, тому практичний психолог мусить спиратися у своїй діяльності на надання допомоги дитині в розвитку її «самості» через запуск психологічних механізмів саморегуляції поведінки, яким би деформованим і суперечливим не був її «внутрішній світ». [6:307]

Важливою умовою успіху реабілітаційного процесу є суб'єктивна позиція бездоглядних та безпритульних дітей у виховному процесі. І тому система соціально-психологічних і педагогічних принципів сприяє трансформації різноманітних засобів, форм і методів виховної профілактичної роботи в домінуючі напрями цілісного підходу до вирішення завдань соціальної реабілітації.

Реабілітаційна робота в притулках передбачає її здійснення у кілька етапів:

- діагностичний – дозволяє виявити інтереси, потреби, моральні цінності, позитивні якості дитини, самосвідомість і самоповедінку;
- профілактичний – передбачає усунення причин і чинників, які викликають відхилення у поведінці і розвитку особистості;
- корекційний – спрямований на роботу з конкретними відхиленнями, і в першу чергу на саму особу безпритульної дитини.

Соціальна реабілітація бездоглядних та безпритульних дітей посилюється за рахунок методів і техніки психокорекції: індивідуальні (бесіда, співбесіда, сеанси, психоаналітики), групові (інтерактивні, комунікативні, імітаційно-ігрові, невербальні з елементами музикотерапії та інше). [6:298]

Дослідження, які проводилися на базі Рівненського притулку для неповнолітніх дітей, виявили основні причини дитячої бездоглядності та безпритульності.

Аналіз проведених бесід з дітьми дав можливість отримати наступні результати: у ході опитування у 60% дітей проявлялася важкість у встановленні контакту, вербальна агресія (деякі взагалі відмовлялися від спілкування, замикалися в собі). Причиною є те, що дитина ставиться недовірливо до дорослого. 20% - були контактні доступні, але у відповідях спостерігалася фантазування, прикрашення дійсності. Інші 20% відверто розповідали про себе, в спілкуванні були активними, охоче йшли на контакт, надавали достовірну інформацію.

За результатами дослідження 85% становили діти з неповних сімей (один з батьків у місцях позбавлення волі; перебуває за кордоном на заробітках або помер); багатодітних сімей (незадовільне матеріальне становище); з неблагополучних сімей (батьки зловживають алкоголем). У 15% дітей повна сім'я, середнього достатку.

Дослідження засвідчили, що у 70% опитуваних дітей було присутнє фізичне покарання (діти розповідали, чим їх б'ють і за що). 40% дітей батьки примушували жебракувати.

Експериментальні дослідження виявили, що 60% дітей не відвідували школу (мотивація до навчання дуже низька). У 94% опитаних негативна оцінка батьками як вчинку дитини так і його особистості (проявляється постійне приниження дитини).

Слід зазначити, що причиною втечі з дому у 70% старших безпритульних дітей, є образа на оточення, не бути підконтрольними, залежними; 15% - назвали негативний вплив середовища (бажання наслідувати моді, випивка, паління); у 10% - бажання отримати свободу, нових вражень, подорожувати (як вони розповідають, «побачити світ»); у 5% - нудно в школі, вдома немає чим зайнятися.

Завданням дослідження було визначення подальших дій психологічної допомоги у притулку таким дітям. Досягнення результативності у роботі з контингентом безпритульних дітей можливе за наступних умов:

- доброзичливе ставлення до дитини, налагодження емоційного і змістового контакту;
- створення сприятливої психологічної атмосфери в притулку для подальшої життєдіяльності дітей у колективі;
- вміння знаходити правильні шляхи, які ведуть до нівелювання асоціальних відносин безпритульних дітей і налагодження соціально - ціннісних особистих і ділових взаємовідносин;
- відшукування адекватних шляхів і засобів формування у безпритульних дітей моральних, практичних, естетичних почуттів і вищих форм вольової діяльності, нормалізування навчальної і соціальної значущої діяльності.

З огляду на зазначене, соціально – психологічна реабілітація безпритульних та бездоглядних дітей вимагає індивідуального підходу, що припускає забезпечення психологічної допомоги дитині у засвоєнні соціальних норм поведінки в поєднанні із самоусвідомленням власних особистих можливостей, набору власного потенціалу, активізації самостійного розвитку, глибокого особистісного змісту саморозвитку як важливого інструмента соціалізації.

Висновки. Процес соціально психологічної реабілітації бездоглядних та безпритульних дітей – це складна сукупність соціальних, психологічних і педагогічних процесів, об'єднаних у відкриту систему, здатну до самоорганізації й саморозвитку. Дієве вирішення цієї проблеми в Україні можливе за умови створення єдиної державної системи соціальної підтримки дітей, які залишилися без батьківського піклування з моменту виходу із сім'ї і до моменту влаштування самостійного дорослого життя з урахуванням індивідуальних потреб і специфіки розвитку та поведінки дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз Г.М. Приймомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку).- К.; Главник,- 2006. – с.112.
2. Діти вулиці: хто вони і як їм допомогти./Упоряд.:О. Главник, Н.Комарова.- К.: Главник, - 2006. – с.112.(Бібліотечка соціального працівника).
3. Державна програма запобігання дитячій бездоглядності на 2003 – 2005 роки затверджена Указом Президента України від 21 лютого 2003 року №154/2003.
4. Діти «групи ризику»: психологічні, соціальні та правові аспекти.-К.: Київська міська державна адміністрація, - 2001.
5. Капська А.Й. Соціальна робота.-К.: Підручник. Центр навчальної літератури, - 2003.
6. Лукашевич М.П., Семігіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика): Підручник.- К.: Каравела, -2009.-с.368.

Резюме. В статті розглядається категорія бесприютних дітей, які залишилися без присмотра, шляхи соціально-психологічної допомоги та реабілітації в дитячому притулку.

Summary. The article examines the category of neglected and homeless children, the ways of sociopsychological aid and rehabilitation in orphanage.

УДК 159.82: [645]

Ю.М. ЧАЛА

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО ДОСВІДУ ПСИХОЛОГА ПІД ЧАС ТРЕНІНГОВОЇ РОБОТИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Резюме. В статті сформульовано основні вимоги до тих особистісних якостей майбутнього психолога, які безпосередньо впливають на ефективність практичної діяльності фахівця. Описано базові принципи, які покладено в основу психологічного тренінгу з метою розвитку особистісного досвіду психолога. Окреслено тренінгові методи, які використовуються в тренінгу розвитку особистісного досвіду практичного психолога.

Ключові слова: особистісні якості майбутнього психолога, особистісний досвід психолога, базові принципи психологічного тренінгу, тренінгові методи.

Розробляючи програму тренінгу, спрямовану на розвиток особистісного досвіду майбутніх психологів, ми виходили з розуміння людини як суб'єкта самовдосконалення та саморозвитку. Це орієнтувало нас на створення психологічної технології розвитку досвіду людини зокрема та особистості в цілому, здатної до прогнозування, цілеспрямованої самоактуалізації, самореалізації та суспільно-цінного самоствердження своєї внутрішньої позиції. Розвиток особистісного досвіду забезпечує ціннісно-сміслову опанування людиною буття, гуманізацію взаємовідносин суб'єкта й довкілля через актуалізацію чуттєвих переживань, розвиток власного "Я", духовно-естетичне збагачення ментальності особистості. Розвиток досвіду допомагає суб'єктові визначитись в майбутньому професійному житті, чітко усвідомити, чого людина бажає (свої цілі, життєві плани, ідеали), що вона собою являє (особистісні та фізичні властивості), на що вона здатна (свої можливості, нахили, здібності, таланти), що саме від неї очікує колектив, суспільство тощо.

Розвиток особистісного досвіду майбутнього фахівця передбачає, що провідною ціннісною орієнтацією у нього виступає прагнення актуалізувати власне "Я" не за рахунок уникнення труднощів, а шляхом вибору більш складних задач, які вимагають мобілізації особистісних ресурсів індивіда. Такий суб'єкт здатний займати активну життєву позицію, робити вільний вибір і нести за нього повну відповідальність, у разі здійснення будь-якої діяльності покладається лише на власні сили. Самостійність і, відповідно, самодостатність особистості передбачає її відносну незалежність від зовнішнього оточення. В той же час така незалежність означає, за висловом А. Маслоу, невідсутність поваги до "вимогливого характеру оточення", а можливість встановлення з ним таких стосунків, які вибудовувались би відповідно до планів і бажань самої особистості [4].

Отже, завданнями нашої статті стали:

1. Сформулювати основні вимоги до тих особистісних якостей майбутнього психолога, які безпосередньо впливають на ефективність практичної діяльності фахівця.

2. Описати базові принципи, які покладено в основу психологічного тренінгу з метою розвитку особистісного досвіду психолога.

3. Окреслити тренінгові методи, які використовуються в тренінгу розвитку особистісного досвіду практичного психолога.

Аналіз наукової літератури з проблеми психологічного змісту професійних задач діяльності спеціаліста у системі суб'єкт-суб'єктних стосунків [1–3, 5] дає можливість сформулювати основні вимоги до тих особистісних якостей майбутнього психолога, які безпосередньо впливають на ефективність практичної діяльності фахівця.

Перший блок професійно важливих якостей психолога вміщує такі якості, що характеризуються за спрямованістю особистості та мотивацією професійної діяльності спеціаліста:

а) гуманістична спрямованість особистості (виявляється у доброзичливості, терпимості, чутливості, емпатійності, щирості, оптимізмі та ін.);

б) специфічна професійна спрямованість: інтерес до людини, до її внутрішнього світу як предмету пізнання та перебудови;

в) гнучка "Я-концепція" (зокрема, мотиви вдосконалення, самовдосконалення та професійного зростання з постійним оновленням цілей та мотивів діяльності).

Другий блок – вимоги, що ставляться до соціально-перцептивних якостей психолога, зокрема, до психологічної спостережливості фахівця.

Третій блок – вимоги до якостей особистості, пов'язані з процесами сприймання, обробки та осмислення інформації:

а) соціальне мислення (розуміння людей, їхніх дій та прагнень, вміння проаналізувати характер міжособистісних стосунків, розрізняти основні та другорядні риси в структурі особистості і т.п.);

б) критичність мислення (покладено в основу самоконтролю, самооцінки);

в) професійна рефлексія.

Четвертий блок – вимоги до якостей, пов'язаних з передачею інформації, з впливом на інших людей, організацію спілкування з ними; емоційно-вольові якості (витримка, володіння собою, ініціативність, сміливість у спілкуванні, висока активність та працездатність, емоційна стабільність, теплота, стриманість, відкритість та ін.). Для розвитку перерахованих в межах чотирьох блоків якостей нами було розроблено програму тренінгу "Сприяння особистісному зростанню".

Психологічний тренінг з метою розвитку особистісного досвіду психолога слід проводити із використанням системи базових принципів, дотримання яких відрізняє тренінг від традиційних видів навчання. Цими принципами постають:

➤ Принцип продуктивного спілкування учасників тренінгу, в основі якого – суб'єкт-суб'єктна взаємодія,

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Ямницький В.М., Литвиненко С.А. Ігротерапія як засіб психологічної допомоги дітям і підліткам	4
Павелків Р.В. Проблема пошуку та впровадження інноваційних психолого-педагогічних технологій розвитку особистості в освітніх закладах	6
Воробійов А.М. Психологія перфекціонізму.....	9
Артемова О.І. Проблеми психологічного супроводу дезадаптованих учнів загальноосвітньої школи	12
Бабак К.В. Професійний розвиток особистості як психологічна проблема	14
Безлюдна В.І. Народження другої дитини як фактор розвитку материнської сфери	16
Бучко В.Б. Проблеми надання психологічної допомоги засудженим до позбавлення волі.....	18
Главінська О.Д. Проблема професійної самосвідомості та самоствердження у юнацькому віці.....	21
Демчук О.О. Психологічні закономірності організації професійного самовиховання майбутніх педагогів	23
Демянюк О.Б. Інтегративний підхід у контексті психологічної допомоги особистості	26
Джеджеря К.В. Цінності як смислова основа подолання особистісних комунікативних труднощів.....	28
Дружиніна І.А. До питання вивчення феномену ідентичності у сучасній психологічній науці	31
Жигайло О.О. Особливості розвитку свідомості та самосвідомості молодших школярів	34
Ілляш С.Д. Психологічні аспекти розвитку професійного саморозуміння майбутніх педагогів	36
Кириченко Н.А. Психологічні особливості цілетворення та цілепокладання	39
Корчакова Н.В. Вплив особистісних характеристик на формування рольової поведінки у сфері батьківства	43
Кравчук М.М. Проблеми впливу небезпечних ситуацій на формування життєвих перспектив підлітків з девіантною поведінкою	45
Кулаков Р.С. Мотиваційні чинники професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці	48
Лисяк О.М. Проблема внутрішньої конфліктності ціннісно-смислової сфери особистості.....	51
Маркович О.В. Психотерапевтична роль медичної сестри при спілкуванні з пацієнтами	54
Матейко Н.М. Особливості надання психологічної допомоги школярам, які проживають на екологічно несприятливих територіях.....	57
Мельник І.Я. Просоціальна поведінка як складова соціальної компетентності.....	60
Михальчук Н.О., Івашкевич Е.З. Організаційні основи догляду за психічнохворими в умовах стаціонарного лікування	63
Назарець Л.М. Посередництво психолога у вирішенні проблеми взаємодії батьків і дітей	67
Нестерук-Володимирець О.В. Психологічний супровід профільного навчання в позашкільному закладі нового типу – палаці дітей та молоді м. Рівного	69
Ніколайчук Г.І., Ніколайчук І.О. Проблема розуміння художнього тексту студентами вищої школи	73
Павелків В.Р. Особливості психодіагностики відхильної поведінки підлітків	75
Палагнюк В.В. Теоретичні засади психологічної допомоги в процесі професійної адаптації викладача-початківця ВНЗ	77
Пивоварчук Т.О. Психологічні особливості інтенсивного розвитку комунікативних здібностей студентів у процесі вивчення іноземної мови.....	79
Рибак В.А. Психологічні засади формування самоставлення студентів з особливими потребами	82
Косарєва О.І., Рудь Г.В. Особливості прояву механізмів психологічного захисту в підлітковому віці	84
Савуляк В.О. Корпоративна культура як чинник особистісного зростання працівників організації.....	87
Садова І.І. Соціально-психологічні проблеми сімей, пов'язані з вихованням дітей з особливими потребами у контексті загальної ситуації в Україні	89
Созонюк О.С. Концептуальні засади коучингу як форми психологічної допомоги.....	92
Сторож О.В. Психологічні особливості творчої соціалізації особистості на етапі ранньої юності	95
Хомич І.С. Самовідношення у молодшому шкільному віці	98
Цуканова М.С. Соціально - психологічна допомога та реабілітація бездоглядним і безпритульним дітям у притулку	100
Чала Ю.М. Проблема розвитку особистісного досвіду психолога під час тренінгової роботи та шляхи її розв'язання	103
Череп В.Ю. Психологічний супровід молодшої сім'ї з первістком: основні напрямки	106
Шмига А.І. Недоліки організаційної культури як одна з причин професійного «вигорання», превентивні методи та шляхи подолання	108
<i>Відомості про авторів</i>	112

Наукове видання

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (43)

Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія РВ № 540/93-Р від 03.11.2009 р.

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 22.10.2010 р. Підписано до друку 29.10.2010 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,14. Замовлення № 84/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (43). — Рівне: РДГУ, 2010. — 116 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20